

- (/)
- (/)
- > Kunst - Arkitektur - Haver - Design - Mode (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/kunst-arkitektur-haver-design-mode>)
- > Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)
- > Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Kunstarternes forbrødring

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/kunst-arkitektur-haver-design-mode/albert>)

Kunstarternes forbrødring

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 1752

Del artikel: **f** (<https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/kunst-arkitektur-haver-design-mode/kunstarternes-forbroedring>) **t** (<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på <http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/kunst-arkitektur-haver-design-mode/kunstarternes-forbroedring>) **in** (<http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/kunst-arkitektur-haver-design-mode/kunstarternes-forbroedring&title=>)

Mirjam Gelfer-Jørgensen

Kunstarternes forbrødring. Skønvirke - en kalejdoskopisk periode

Strandberg Publishing 2020. 532 sider. Rigt illustreret. 499,95 kr.

Af Christian Kaaber

Hvad har en Hof-etiket fra Carlsberg, en tallerken fra Mågestellet og Københavns Rådhus til fælles? At her er tale om levende levn fra en bevægelse, der som en kreativ orkan fejede over Danmark i perioden mellem 1880 og 1910. Bevægelsen havde paralleller i hele Europa, og skønvirke, som allerede i samtiden blev den danske betegnelse, er tæt beslægtet med det, der i England kaldes Arts and Crafts, det tyske fænomen Jugend og det franske begreb art nouveau.

Ofte har bevægelsen, uanset hvad den er kaldt, blevet betegnet som en kunstnerisk stil. Set meget overordnet er der visse stiltræk, der gør sig gældende: Sprælskhed, snirkelornamenter, stærke farver, en vis hang til bløde former og ikke mindst brug af dyr, fugle og blomster i en dekorationsverden, der lod sig inspirere af de japanske farvetræsnit, som efter det fjernøstlige kejserriges genåbning over for resten af verden i 1867 vakte umådelig vestlig interesse for den let stiliserede og raffinerede japanske naturgengivelse. Lægger man dertil en bevidst stræben efter det, tyskerne med et genialt og uoversætteligt ord betegner som "Gesamtkunstwerk", rammer man centrale aspekter af skønvirke. Strømningen var som nævnt international. Der kommunikeredes livligt på tværs af grænserne, ligesom de tilbagevendende internationale udstillinger betød en vældig eksponering og udveksling af kunstindustri, som i mangel af bedre blev den danske betegnelse for sagens kerne, genstandene. Og så blev der samlet. Enhver storby med respekt for sig selv indrettede et museum for kunsthåndværk.

Det danske begreb skønvirke udtrykker i al sin mangfoldighed, hvad den myreflittige og absolut still-going-strong designforsker Mirjam Gelfer-Jørgensen demonstrerer i sit kalejdoskopiske stovværk, et grundlæggende syn på samspillet mellem kunst og håndværk. Det var tæt på at være revolutionerende, at billedkunstnere bredte sig til adskillige andre udtryksformer - en kunstner kunne eksempelvis nu både male olieblade, tegne exlibris og forlæg til bogbind og modellere. Og kunstnere indgik i samarbejde med andre kunstnere eller med håndværkere. Bogen viser, hvilke mirakler der kom ud af billedkunstneres møde med leret, om det så blev til mursten eller keramik. For på samme tid som denne "forbrødring" fandt sted, opstod en helt ny forståelse af materialets natur - d det være sig ler, lærred, papir, skind eller metal - og den kunstneriske bearbejdning af dette, herunder selve den håndværksmæssige del af fremstillingen, bredte sig blandt både billedmagere og håndværkere i en proces, der både hjemme og ude gav sig udslag i oprettelse af foreninger, arbejdsfællesskaber og fagskoler, hvor de involverede praktiserede vidensdeling og udviklede nye arbejdsprocesser.

Over hele Europa betød skønvirke og de parallelle nationale bevægelser en opblomstring af kunsthåndværk, herunder indtænkning af den kunstneriske dimension i helt almindelige brugsgenstande: I et gesamtkunstværk som Københavns Rådhus, der stod færdigt i 1905 og meget præcist er blevet kaldt for en "billedborg", er selv dørhåndtagene udformet på én gang dekorativt og funktionelt. Det samme gælder i SAS-hotellet et par gader derfra, hvor arkitekten Arne Jacobsen godt et halvt århundrede senere formgav både bygning, inventar og selv dørhåndtag. Den form for totalfaglighed, Jacobsen praktiserede, var også et resultat af skønvirketidens landvindinger - omend i en helt anden stilmæssig dragt.

Mirjam Gelfer-Jørgensen ser kunsthåndværket i det store billede. I sin grundige og lange tekst inddrager hun samfundsmæssige, politiske, industrihistoriske og kunstteoretiske faktorer i forklaringen på, hvorfor udviklingen af dekorativt kunsthåndværk tog fart i anden halvdel af det 19. århundrede. Industrialiseringen gjorde det muligt at fremstille brugsgenstande på stribe og i en aldrig hidtil set hastighed. Omkring 1880 begyndte kreative kredse flere steder i Europa at diskutere, om man ikke kunne indarbejde æstetikken i den hurtige produktion. Fordi noget var let at lave, behøvede det jo ikke være grimt. Den maksimale forvandlede eksempelvis træskæreren Frederik Hendriksen til grundlag for Forening for Boghaandværk, som opstod i 1888 og snart blev fulgt op af Fagskolen for Boghaandværk. Gennem internationalt udsyn, fremhævelsen af æstetisk og teknisk kvalitet og den afgørende sammenhæng mellem æstetik og funktion blev der lagt helt nye standarder for den danske bogproduktion, som trækker spor til i dag. Hendriksens forening eksisterer fremdeles.

Eksemplet xylograf Hendriksen er blot et i den myriade af personbeskrivelser, Mirjam Gelfer-Jørgensen opererer med i værket. Her er ganske enkelt tale om et helt kolossalt persongalleri, som læseren introduceres for med sikker hånd og en formidabelt formidlet viden. Det ligger i stoffets natur, at de samme personer dukker op i mange forskellige sammenhænge, for ud over personerne er bogen struktureret efter de enkelte kunstformer: Fra bogbind til keramik, tekstiler, arkitektur og boligindretning. En væsentlig skikkelse, der løbende dukker op, er multigeniet Thorvald Bindsbøll, som Mirjam Gelfer-Jørgensen i 2017 leverede en autoritativ pragtbog om (anmeldt på [historie-online.dk](http://www.historie-online.dk)). (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/kunst-arkitektur-haver-design-mode/thorvald-bindsboell>) Han boltrede sig med lige stor artistisk sikkerhed og materialeforståelse i alt fra sølv og keramik til boligindretning og formgivning af bøger. Det var ham, der skabte Carlsbergs grønne Hof-etiket, som stadig lyser op og er en umistelig del af bryggeriets "brand". Bogen viser med stor styrke, hvordan kvindelige kunstnere og kunsthåndværkere banede sig vej gennem al forbrødringen og satte sig markante spor. Guldaldermalernes døtre, hvad en hel del af dem vitterlig var, viste mulighederne for kommende generationer af kønsfæller.

Efter Første Verdenskrig brød funktionalismen igennem, og de rene linjer afløste den brusende brug af dekoration. Selv om skønvirke i nogen grad klingede ud som bevægelse og dalede i det kulturforbrugende publikums agtelse, overlever produkterne i alverdens sammenhænge, og meget reproduceres den dag i dag. Skønvirke udmøntede sig ikke mindst i en revitalisering af den danske produktion af kunsthåndværk, og hele konglomeratet af foretagender, som i dag er samlet i Royal Copenhagen, skylder sandsynligvis skønvirkebevægelsen sine kreative kerneværdier, hvis ikke sin hele eksistens.

Den kreative kalejdoskopiske fest mellem 1880 og 1910 har fået sit store danske oversigtsværk. Og hvilket værk! Billedsiden får alt, hvad den kan trække, og bogen er et visuelt festfyrværkeri af skarpe, meget smukt reproducerede illustrationer, der fuldt ud formidler tingenes spillevende fascinationskraft. Her er ikke tale om en coffee-table-bog, men om et lærd, men også meget velskrevet værk med masser af tekst. Mirjam Gelfer-Jørgensen samler et langt livs viden, iagttagelser og refleksioner i den yderst detaljerede fremstilling, hvor hun heldigvis også giver sig selv lov til at skrive med kant og dele diskrete, men umisforståelige opsange ud. Hendes beskrivelse af det vellykkede gesamtkunstværk Københavns Rådhus og det helt kiksede granitmastodontiske Christiansborg er prægtig læsning. Med kant, ja. For eksempel nævnes det, at Københavns første kvindelige overborgmester – således diskret betegnet – forestod rasingen af en række gennemførte skønvirkeinteriører, der havde fået lov at overleve i næsten 100 år. Ritt'sj! Uforstand og magtbrynde kan ingen kulturarv gardere sig imod.

Med dette værk viser Mirjam Gelfer-Jørgensen en internationalt inspireret danske kulturstrømning i sin fulde bredde. Det er storslået, og fremstillingen trækker på et hav af detailstudier, hvis resultater nu for første gang er formidlet i et stort samlet billede. Hvad kan man ønske sig mere? En hel del. Først og fremmest, at Kunstindustrimuseet i København – selv et resultat af skønvirkebevægelsen, omend institutionen har skiftet navn til det kluntede Designmuseum Danmark – besinder sig og får skabt den store Skønvirke-udstilling med hele det kalejdoskopiske tingenes teater, som kan laves alene på basis af husets egne helt enestående, men for tiden hengemte samlinger. Sidste år valfartede tusinder af gæster til Nivaagaards Malerisamling for at opleve skønvirkens engelske parallelfigur William Morris i en sprælsk, men stærkt begrænset udstilling. I en verden, hvor besøgstal er alt, har Mirjam Gelfer-Jørgensen leveret et formidabelt oplæg til sin tidligere arbejdsplads.

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/kunst-arkitektur-haver-design-mode/albert>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

DANSK FOTOGRAFI HISTORIE

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/kunst-arkitektur-haver-design-mode/dansk-fotografi-historie>)

TYSK KULTURHISTORIE

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/kunst-arkitektur-haver-design-mode/tysk-kulturhistorie>)

GULDALDERENS BILLEDVERDEN

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/kunst-arkitektur-haver-design-mode/guldalderens-billedverden>)

Nordjyske fortællinger

Nordjyllands Kystmuseum er gået sammen med Læsø Museum samt KaRe Podcast i det ambitiøse podcastprojekt "Genfortalt-Nordjylland".

(<http://www.historie-online.dk/nyheder-og-aktiviteter-2-2/nordjyske-fortaellinger>) (<http://www.historie->

Rundt om cyklen